

УДК 821.161.3.09(092).Лойка А.

**РАМАНТЫЧНАЕ, ЛІРЫЧНАЕ І ДРАМАТЫЧНАЕ
Ў ПАЭЗІІ АЛЕГА ЛОЙКИ КАНЦА XX – ПАЧАТКУ XXI СТ.**

А. І. Бельскі

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
Мінск, Рэспубліка Беларусь
a_belsky@tut.by*

У артыкуле асэнсоўваецца творчы феномен Алега Лойкі, паэта-рамантыка і лірыка. Даследчык вылучае вызначальныя рысы яго светаадчування і светапогляду, аўтарскага стылю, асэнсоўвае эстэтычны ідэал красы, суб'ектыўна-пачуццёвы вопыт, экзістэнцыйныя матывы, увасобленыя ў лірычнай творчасці.

Ключавыя словы: паэт-рамантык; паэзія; лірыка; лірычная творчасць; ідэал красы; экзістэнцыйны драматызм.

**THE ROMANTIC, THE LYRICAL AND THE DRAMATIC
IN ALEH LOJKA'S POETRY OF THE END OF THE 20th – EARLY 21st CENTURY**

A. I. Belski

*Belarusian State University
Minsk, Republic of Belarus
a_belsky@tut.by*

The article conceptualizes the creative phenomenon of Aleh Lojka, a romantic poet and lyricist. The researcher highlights the defining features of his worldview and world perception, his authorial style, interprets the aesthetic ideal of beauty, the poet's subjective and emotional experience, as well as the existential motifs characteristic of A. Lojka's lyrical work.

Key words: romantic poet; poetry; lyrics; lyrical creativity; the ideal of beauty; existential dramatism.

Алег Лойка з плеяды паэтаў-рамантыкаў другой паловы XX ст., да якой таксама належаць У. Караткевіч, Р. Барадулін, Я. Сіпакоў, Р. Баравікова і інш., ён з шэрагу так званага філалагічнага пакалення, якое прыйшло ў нашу нацыянальную літаратуру ў пасляваенны час. А той час, калі складвалася новая пісьменніцкая генерацыя, быў пасвойму складаны, калі мець на ўвазе пачатак 1950-х гг., і разам з тым зменлівы, бурлівы, насычаны асаблівым духам і энергіяй на хвалі хрушчоўскай «адлігі», якая прыпала на сярэдзіну 1950-х – пачатак 1960-х гг.

Першы зборнік «На юначым шляху» (1959) быў па сутнасці паэтычным маніфестам маладога рамантыка Алега Лойкі. Тут выявіліся адчуванне радасці, святочнасці жыцця, узнёсласць у марах, шчырых памкненнях і паэтызацыя радзімы, роднага Слоніма і красы свету, вера ў добры, светлы час для людзей і грамадства. Вось як спалучаюцца ў вершаваных радках тагачасныя рэаліі і мары паэта: «Буду толькі па начах, // Пасля лекцый, пасля працы, // Сніць аб светлых берагах // У студэнцкім інтэрнаце» [9, с. 3] («Пад бясконцую гаворку...»). Алег Лойка – дзіця вайны, ён уваходзіў у дарослае жыццё, пракладаў літаратурную сцяжыну, калі адкрываліся новыя далягляды і перспектывы шырокіх духоўных

сувязяў, творчай самарэалізацыі. Ён так вызначаў сваё жыццёвае і эстэтычнае крэда: «...Жыць, след пакідаючы, прагну!...» [9, с. 46] («Жыць, след пакідаючы!...»). Вайна была яшчэ побач, яна ішла следам, адгукалася ў памяці і сэрцы трагічнасцю падзей, як, напрыклад, у баладзе «Юнак быў з-пад Слоніма родам». Аднак ці не самы галоўны духоўны імператыў – арыентацыя на красу як ідэал, высокі сэнс і ўмову быцця. А. Лойка так кажа пра жыватворную крыніцу і скарбонку свайго паэтычнага натхнення: «І калі маёй песні жыць, // Поўнай шчырасці і пекнаты, // Светлай радасці да краёў, // Дык таму, што на свеце ёсць ты, // Родны край – натхненне маё!...» [9, с. 24] («Родны край – натхненне маё!...»). Захапленне, любаванне, замілаванне – вызначальныя рысы рамантычнага светабачання і светаадчування Лойкі-паэта, які выказваўся з вобразнай непасрэднасцю ўражанняў. Бачыць у штодзённым незвычайнае, здольнасць здзіўляцца, эмацыянальны водгук на праявы характэрнага прыроды і жыцця – найбольш характэрнае ў яго творчасці. Ён, лірык-рамантык, поўны даверу, адкрыты свету і людзям. Радаснае, віталістычнае, аптымістычнае пераважала, хоць ён, думаючы пра складанасць судачыненняў і сувязяў, суадносіў процілеглыя вобразы і з’явы-антыномы: святло/сонца і цемра/цень, радасць і смутак, любоў і нянавісць. Прага жыцця, святла, цеплыні, дабрыві і любові перамагала: «Чым болей люблю я цябе, Беларусь, // Цемру і сум ненавіджу тым болей» [9, с. 52] («Ходзяць у пары...»); «А я, паэт, паэта ў кожным бачу, // Ад кожнага пачуць хацеў бы песню, // Такую, каб хутчэй той час наблізіць, // Калі страчаць мы сябар сябра будзем, // Як поўню светлай радасці і шчасця!...» [9, с. 47] («Па-рознаму страчаюць чалавека...»). Гэта быў па-свойму адметны паэтычны ракурс ці нават феномен у новым часе, які можна акрэсліць словамі В. Бечыка: «абвостранага адчування жыццёвай красы» [2, с. 185]. Усе натхнёныя высокай марай думкі і выслоўі, аўтарскія інтэнцыі, прадэклараваныя і агучаныя сэрцам паэтычныя формулы знайшлі разгарненне і працяг у наступнай творчасці Алега Лойкі.

Рамантызм у лірычнай творчасці Алега Лойкі канца XX – пачатку XXI ст. паўстае ў сваёй характэрнай дэтэрмінаванасці, у самых яскравых праявах. У гэтым плане можна гаварыць пра сучаснага паэта як прадаўжальніка эстэтычнай традыцыі нацыянальных рамантыкаў Янкі Купалы і Максіма Багдановіча. Дарэчы, Лойка-паэт і даследчык паэзіі выдатна разумеў ідэйную значнасць, духоўную глыбіню і вялікую мастацкую сілу рамантызму, быў прыхільнікам гэтага літаратурна-эстэтычнага кірунку. Вылучаючы рысы рамантычнай паэтыкі Купалы, зазначаў, што «ва ўсім гэтым быў Купала, паэт-рамантык, ва ўсім гэтым выяўлялася рамантычная па сваёй сутнасці прырода таленту паэта, сутнасць яго як творцы і асобы» [7, с. 96]. Бліжэй за ўсё па духу Алегу Лойку былі рамантык Купала, рамантык Адам Міцкевіч, а яшчэ нямецкія рамантыкі, якіх з творчым гарэннем і пранікнёнасцю ён перакладаў. У вершы «Енскім рамантыкам» ён нібы адначасова і сябе меў на ўвазе, пра сябе гаварыў: «Рамак няма, ды сэрца ўсё ж адну бярэ: // Народжаны рамантыкам, рамантыкам памрэ, // Ну, а наогул у прыгожым краі // Рамантык аніколі не ўмірае!» [13, с. 79]. На апошнім, заключным этапе паэтычнай творчасці асабліва прыкметнай, моцнай была яго цяга «...Да філасофскай пачуццёвасці лірызму, // Да думкі, што прайшла праз сэрца прызму...» [12, с. 79]. Алег Лойка бачыцца і паўстае ў вобразе-абліччы мудрага рамантыка-філосафа, для якога вышэй за ўсё – ідэал красы, пекнаты. Змяное ён успрымае як цуд, штосьці вельмі дзівоснае, чароўнае і самае дарагое: «...Мой лёс – красой здзіўляцца, // Мой лёс – красой здзіўляць» [13, с. 228] («І як тут не здзіўляцца...»). Ён у сваіх лірычных вершах па-ранейшаму даверліва-шчыры, летуценны, мройлівы, сентыментальны, а то і расчулены: «Спатоль... красы маю прагу, // Каб лашчыць, любіць, плакаць мог!...» [13, с. 211] («Павілася сцежка павіла...»).

Красамоўную назву мае раздзел у кнізе паэзіі «Ушанаванне» (2001) «Пад знакам красы». Паэт, можна сказаць, палоннік красы ці, як ён кажа пра сябе: «прыгоства паняты» [12, с. 236] («Санет формы»). Красу ён бачыць аб’ёмна і разам з тым у яе разнастайнасці: і ў змястоўным выражэнні, і ў слове, і ў форме, яна і мэта, і сэнс, і радасць, і шчасце, і незвычайная асалода. Лойка-паэт упэўнены, што «красу толькі дорыць краса» [13, с. 224] (верш «Пакланюся зялёнай сасонцы...»). У гэтым рамантычным узвышэнні красой, спавяданні красы і маленні на яе пазнаешца багдановічэйскае, той эстэтычны ідэал, увасоблены класікам у знакамітых радках: «І прад высокую красую, // Увесь зачараваны ёй. // Скланіўся я душой маёй. // Натхнёнай, радаснай такою...» [1, с. 100]. Пясняр чыстае красы – гэта пра Багдановіча, ўлюбёнага Лойкавага паэта, але ж гэта і пра самога Лойку-рамантыка, палымянага апалагета прыгажосці. Яго вялікасці Характэрна былі адданыя Уладзімір Дубоўка і Уладзімір Жылка, і натхнёнасць красой кіравала-вяла ў творчасці паэта Алега Лойку. Эстэтычная пераемнасць, эстэтычная скарэляванасць навідавоку. Лойка-рамантык, многае беручы да сэрца і прапускаючы праз сэрца, жыў верай у вечную і неўміручую прыгажосць.

Інтэнцыі яго паэтычнай натуры сугучныя ўяўленням аб жыватворнай сіле прыгажосці мастакоў эпохі Адраджэння, эстэтыцы вялікіх еўрапейскіх паэтаў-рамантыкаў, якія пераносілі чалавека ў сферу ўзвышанага і цудоўнага. Алег Лойка – паэт рамантычна-рэнесансавага тыпу мыслення, чым і тлумачыцца яго няўтольная прага высокага, цуду і гармоніі, імкненне да нейкага абсалюту, а з пункту гледжання рацыянальнага, здаецца, нават чагосьці наіўна-летуценнага, недасяжнага і нездзіснальнага: «Праўдаю Веку, // Прагай вяршэння // Да зорнага чалавека // Узвышэння!» [13, с. 221] («Узвышэння!»). Эстэт, ідэаліст, ён лічыў, што аддаваў перавагу таму, што мае анталагічна-аксіялагічную значнасць, што набывае выключны сэнс і каштоўнасць з пазіцый вечнага і вечнасці: «Вечная прыгажосць, // Яна на свеце ёсць...»; «Вечная прыгажосць – // У сэрцы маім – не гасць...» [13, с. 233] («Вечная прыгажосць...»); «...А калі бачу, гэта значыць, // Што прыгажосці вечна жыць» [13, с. 218] («Як міла ў твар прыгожы глянуць...»). У яго быў адзіны эстэтычны і сакральны культ – культ Красы, і ён свядома вылучаў і культываваў гэту творчую і філасофскую інтэнцыю духоўнага быцця: «Любоўна, радасна, чароўна, // Народжаная не для скону, // Перамагаеш ты ўсіх роўна // І без мяча, і без закону...» [13, с. 213] («Краса»); «Як маці, будзьце вы са мною, // І поўня Праўды, і Красы!..» [13, с. 222] («Не паўкрыла ўздывае птушку...»). Гэта інтэнцыя, здаецца, выступае як звышкаштоўнасць, прытым абсалютная і дамінантная. Слова «краса» і сінанімічныя адпаведнікі, найперш лексема «прыгажосць», у лірыцы А. Лойкі шматкроць паўтараецца, паўстаючы ў розных семантычна-змястоўных кантэкстах. Часам здаецца, што паэт прамаўляе малітву-мантру, у якой краса – вобраз высокага шанавання, шчырага пакланення, нават абагаўлення: «Чэзні ж, імглістае, // Светлае ёсць – // Самая чыстая // Прыгажосць!..» [13, с. 219] («Чыстая прыгажосць»). Яго кліча, натхняе, акрыляе прыгожае, цудоўнае, і найперш – краса роднай зямлі, якая натхняла на высокую і працу паэтызацыю: «Хоць гэтым ды шчасныя доляй // Твае, край мой родны, лясы // Ё крагаваротным коле // Мілага і красы!..» [13, с. 211] («Павілася сцежка павіла...»); «Свет любы, мілы красой, // Такі зразумелы, здаецца, // І сэрца ў ім гулка б'ецца, // І я ў ім, здаецца, свой» [13, с. 215] («Цябе, як паветра, жадзён...»). Рамантычнае замілаванне пейзажамі радзімы выдае ў паэце вытанчаную, датклівую і трапяткую натуру. Ён нібы кажа нам, чытачам яго лірычнай паэзіі: краса побач, навокал нас і ў нас саміх, толькі трэба яе адчуць сэрцам і ўбачыць усю дзівоснасць і непаўторнасць свету – і тады тое непрыкметнае і някідкае, як на першы погляд, раптам паўстане ў іншым святле: «І нікія гэта не чары, // Калі княжыць, як праўда, краса!..» («Ах не верыцца, што гэтакім гоным...») [13, с. 215]. Паэзія А. Лойкі не толькі сузіральная, яна настраёвая, прасякнута лірызмам, напоўнена рамантычнай непасрэднасцю і сціскай філасофскай роздумнасцю (вершы «Восені пазалоту...», «Зіма. Адпачывае ўсё...», «Ці лёс мой, ці не лёс...», «Песнямі я ненасытны...» і інш.). Характэрна рэальнага зямнога свету на самай справе не такое рэальнае, яно штосьці незвычайнае, ідэальнае, загадкава прыгожае, як і ў самым высокім мастацтве, яно тое, што здольна абудзіць у чалавеку лепшыя пачуцці, дапамагчы адчуць асалоду і ўнікальнасць моманту быцця тут і цяпер, на гэтай зямлі. Лойка-рамантык, улюбёны ўсім сэрцам у красу бацькоўскага краю, ратаваўся ёю і ўслаўляў яе да апошніх сваіх дзён. Ён са шчырай і ўзнёслай пачуццёвасцю паэтызаваў красу кахання. «Краса каханне ў свеце нараджае...» – так пачынаецца адзін з лірычных твораў паэта [13, с. 214]. Краса – самы высокі, найбольш дасканалы сімвал яднання і духоўнага адзінства: «...Яднай жа нас, знак пекнаты, // Нібы вячальны храм!..» [13, с. 217] («Не палавіню гэты свет...»). А. Лойка, паэтызуючы роднае слова, таксама выяўляў яго існасць як феномен самабытнай і непаўторнай красы: «Я прагну прыгажосці, // Я прагну пекнаты // І запрашаю ў гасці // Красу, а гэта – ты, // Красуня мая, мова // Свая, што, як сувой, // Дзе ў кожным дзеяслове // Рух прыгажосці – свой!..» [13, с. 212] («Я прагну прыгажосці...»).

Паводле Лойкі-паэта, краса абуджае і наталіе чалавечы дух, яна – эстэтычны маркер самаідэнтыфікацыі творцы, той своеасаблівы «ключ», з дапамогай якога можна адкрываць не толькі свет, але і спазнаваць чалавечае ў чалавеку, глыбока духоўны сэнс быцця. І яшчэ адзін культ у межах рамантычнага дыскурсу асабліва выяўны ў паэзіі А. Лойкі – культ дабрыні і любові. «Любоўю прыплачу любоўю. // Нянавісцю – не прыплачу!» [13, с. 219] – у гэтым выказванні, ёмістай сентэнцыі ўвесь Лойка-паэт і чалавек (верш «Не аднекваюся, не адмоўлю...»). Чалавечнасць – тое, што Алег Антонавіч найперш вылучаў у асобе ці творчасці таго ці іншага пісьменніка, і гэту якасць яго асобы, яго паэтычнай душы і сэрца адзначалі многія, як, напрыклад, крытык Г. Шупенька: «У кожным новым выданні А. Лойка радуе менавіта вось гэтай высокай культурай пачуццяў, чалавечнасцю, узрушае ўменнем па-сапраўднаму радавацца жыццю ва ўсіх яго праявах і здольнасцю адчуваць чужы боль як свой уласны» [8, с. 575]. Ды і сам Алег Лойка, пішучы пра Багдановіча, паэта эстэтычнага і

рафінаванага, зазначыў: «Не сама краса становіцца зместам паэзіі сучасных мастакоў слова, а гуманізм адносіх іх да жыцця» [11, с. 22]. У вершы «Назаві мне красу імем ўласным...» ён быццам удакладняе: у чалавечнасці, чалавекалюбнасці, дабрыні, спагаднай цеплыні, любові акурат і ёсць найвышэйшае праяўленне красы, прыгажосці, сапраўднай духоўнай існасці. Яскравай рамантычнай патэтыкай і гуманістычным пафасам прасякнуты многія радкі А. Лойкі, які актуалізуе духоўна-творчы імператыў: «Любові, чыстай дабрыні, // Як волі, шчасця прагнай, // Прасветлай неба глыбіні, // Што не ў суседстве з багнай, \ I мудрай думкі карані, // І ласкі незасмяглай // Пяром ці клавішам крані...» [13, с. 233] («Санет мастаку»). Свет жыцця недасканалы, але паэту хацелася, каб ён быў суладна-гарманічным, таму ўсё роўна прагнуў дасканаласці, узвышаўся пачуццём, думкай, ідэяй, словам, арыентуючыся на высокі эстэтычны ідэал. Ён на памежжы, злеме стагоддзяў, ужо на пачатку новага ХХІ стагоддзя натхнёна і палымяна, як і сто гадоў таму М. Багдановіч і В. Ластоўскі, сцвярджаў высокі культ красы, свядома пазначаў духоўна-этычны імператыў рамантыкаў – «краса ўратае свет». Гэты паэтычны панэстэтызм з яго ўзвышэннем і прагай прыгожага можна разглядаць у рэчышчы рэнесансавага светапогляду, а таксама ў дыскурсе фенаменалагічнай паэтычнай з’явы, якую, карыстаючыся трапным азначэннем А. Луцкевіча, можна акрэсліць як «рамантычны ідэалізм» [14, с. 255].

Рамантычнае паэтава светаадчуванне адлюстроўвае і драматычны характар пачуццяў, перажыванняў. Жыццёвы лёс, пазнанне рэчаіснасці, праўды, свабоды, сумленны пошук адказаў на вострыя пытанні часу рана ці позна ўскладняюцца, прыносяць цяжкія роздумы і пакуты. А. Лойка, пранікаючы ў паэтычны свет і калізіі жыцця Янкі Купалы, глыбока разумеў сутнасць яго драмы, а потым і трагедыі: «Купала нарадзіўся рамантыкам. Разлад паміж марай і рэчаіснасцю рабіў яго фігурай трагічнай. Геніяльны паэт, ён быў самы ўсёчульны і ўсёвідущы... глядзеў на свет вачамі, поўнымі нявыказанага болю» [7, с. 97, 98]. Купала, геній і духоўны пасіянарый, перажыў укрыжаванне і страшэнна-балючае падзенне. Гаворачы наогул пра адраджэнцаў-рамантыкаў, нібы і пра сябе Алег Лойка прароча сказаў: «Любы адраджэнец можа стаць фігурай трагічнай, бо ў сваім гуманізме ён даверлівы – часта да наіўнасці. Ён жа, адраджэнец, трагічны... Ахвяра сваёй самаўпэўненасці, якая спарадзіла пераацэнку сіл і моцы светлаты, недаацэнку сіл каварства, маральнай ніцасці» [6, с. 40]. У паэзіі А. Лойкі апошніх дзесяцігоддзяў выявіўся ўнутраны драматызм, абумоўлены рэакцыямі на з’явы і праблемы сучаснай рэчаіснасці. Слушна заўважае Л. Гінзбург: «Лірычная паэзія – далёка не заўсёды прамая гаворка паэта пра сябе і свае пачуцці, але гэта раскрыты пункт гледжання, стаўленне лірычнага суб’екта да рэчаў, ацэнка. Паэтычнае слова бесперапынна ацэньвае ўсё, да чаго датыкаецца, – гэта слова з выяўленай каштоўнасцю... Па самой сваёй сутнасці лірыка – гутарка аб значным, высокім, цудоўным...; свайго роду экспазіцыя ідэалаў і жыццёвых каштоўнасцей чалавека» [3, с. 8]. Як і ў Янкі Купалы, асабістае ў паэзіі А. Лойкі змяшчае ўсеагульнае, агульназначнае. Ён абвострана рэагаваў на тое, што светламу пагражае чорнае, прыгожаму і цудоўнаму – агіднае і звыродлівае. Паэт засмучаўся, маркоціўся, на яго сэрцы часта было цяжка і тужліва, горка, трывожна. У змрочны паслячарнобыльскі час ён так выказваў свой стан душы: «Не натхняюць ні веліч, ні дробязь, // Ні даспелае зерне: // Цяжка без песні, цяжка, Чарнобыль, // Цяжка неймаверна!...» [5, с. 105] («Цяжка без песні...»). Так у элегічным сугуччы аўтараў зборніка «Зорка Палын» (1993) прагучаў усхваляваны маналог паэта. Чарнобыльскую бяду з эмацыянальным драматызмам і вельмі кранальна ён перадаў у вершы «Алёшка», дзе паказваюцца апошнія хвіліны хлопчыка-падлетка, які памірае ад лейкеміі. Напэўна, толькі паэт-рамантык мог узняцца над гэтай бядой-навалай, пошаснай чарнобыльскай рэальнасцю і не страціць аптымізм у абладзе цяжкага смутку і безнадзейнасці, таму ён цепліць веру, хай сабе і кволую, на лепшае, у той дзень, калі знікнуць чарнобыльскі змрок, жах і зноў запануе радасць жыцця: «І я пэўнюся ў болю і скрусе: // Хата бацькава, матчын падворак // Не даруюць, калі не азвуся // Салавейкам над гнёздамі гора» [12, с. 9] («Мітынтуем, крычым, енчым зноўку...»). Нягледзячы на трагізм і неспрыяльнасць абставінаў, паэт не губляе надзеі, што свет пасля Чарнобыля акрыяе-адродзіцца. Рамантычны вобраз салаўя зачароўвае мастака-лірыка сваёй пяшчотай, закаханасцю, па-райску шчаслівым цёхканнем. Салавей, нібы муза, натхняе на песню. А без песні цяжка, без яе няма песняра і бяскрылым робіцца быццё. «Вышуся над перажытым...» [15, с. 320] – такога трымаўся да апошняга (верш «О, залатыя нівы...»).

У чулай успрымальнасці і судакрананні з трагедыяй ці бядой, вярэдлівым душэўным неспакоі выяўляецца глыбока чалавечая, гуманістычная існасць таленту Алега Лойкі і характэрная рыса яго лірычнай творчасці. Ён, памятаючы пра ўсёабдымны і ўсёпаглынальны боль Купалы-рамантыка, пытаўся: «Хай ведаю: у сэрцы стане сілы // Край родны і за ўвесь

народ любіць, // Ды сэрцу як мільённы боль змясціць, // Калі свайго ў ім – да вянца магілы?!» [12, с. 6] («Балюча край знялюблены любіць...»). Але Лойка – паэт у вышэйшай ступені эмпатычны: ён адчуваў сябе праз боль іншага, спачуваў і спагадаў: «Не дабягу, – дайду, // Не дайду, – дапаўзу // У кожную бяду, // У кожную слязу» [10, с. 3] («Не дабягу, – дайду...»). Ён быў рамантыкам з ранімым сэрцам. У апошнія гады жыцця, праведзеныя ў родным Слоніме, узмацняўся экзістэнцыйны драматызм яго лірыкі: «Круціцца кола каламуты, // Утрапенне, боль, адчай...» [15, с. 315] («Набалелае, ці ж уміручае?!»). У вершах «Я ў бітвах не забіты...», «О, займець мне б моц Хрыста...», «У працяг Міхася Лынькова» і інш. «І цяжка мне з маёю душою...» [15, с. 318] – прызнаўся, пакутуючы, паэт (верш «Душа мая»). Алег Антонавіч бадзёрыўся, не здаваўся, трымаўся да апошняга: «Туман мяне не затуманіць, // Імжа – не заімжыць...» [15, с. 318] (верш «Туман мяне не затуманіць...»). Дарэчы, прыкладам мужнасці, стаіцызму для яго быў акцёр Павел Луспякаеў, які застаўся без ног і на пратэзах паўстаў перад кінакамерай на здымках стужкі «Белае сонца пустыні».

Экзістэнцыйныя матывы пачынаюць прыкметна прысутнічаць, нават дамінаваць у лірычнай творчасці паэта. Тут трэба мець на ўвазе наступнае: «Экзістэнцыйная тэма ў лірыцы не заўсёды выказана слоўна, часам яна толькі мігоча, мільгае, з’яўляецца з тым, каб знікнуць, часам праявіцца зноў» [3, с. 18]. Экзістэнцыйнае светаадчуванне праяўляецца на розных узроўнях: сэнсава-вобразным, эмацыянальна-пачуццёвым, падтэкставым. Лёс літаральна ўкрыжоўваў паэта, яго працінаў «боль... пякучы» [15, с. 321], а ён ратаваўся родным словам. Цялесныя мукі паэт цярэў, памятаючы пра Хрыстовы пакуты, аднак не толькі фізічная немагчымасць яго даймала, не давала спакою, але і непакоілі праблемы грамадскага, нацыянальна-духоўнага жыцця. Дзяліўся набалелым, тым, чым жыў, пра што не мог не гаварыць. Хваляваўся, трывожыўся і многае ўспрымаў з пазіцый вечнасці, сцвярджаў, што роднае – неўміручае, бессмяротнае. Выказваючы сваю вялікую пашану і бязмежную любоў да роднай мовы, паэт пісаў: «І вечнасцю тваёю прамаўляю // Нявечны сам»; «І што цябе, зямной, калісь не стане // Не веру аніякім звышчудам, // Бо я сваё зямное ўшанаваў // Не знікам вечным – зоркам вечным перадам» [15, с. 314] (верш «Родная мова»). На сваім апошнім жыццёвым этапе паэт выказваў драматычны перажыванні сэрца, горыч і трагізм таго, што адбылося з ім, тым не менш па-філасофску ўспрымаў лёс, наканаванае. Успрымаў як драму, але без унутранага зломнага адчаю, распачы, безнадзейнага песімізму, – усяго таго, што можа сведчыць пра экзістэнцыйны крызіс асобы. Алег Лойка да апошняга бачыў сэнс у сваім духоўным існаванні, ён у часіну цяжкага пакутнага існавання падтрымліваў энергію жыцця творчасцю, думкай пра будучыню Беларусі. Пакуль жыў – пісаў, пісаў – пакуль жыў, жыў са словам, і слова жыло ў ім. Зняверыцца для яго азначала духоўна памерці, сканаць раней часу. Вызначыць сутнасць паэтычнага светаадчування і светаразумення А. Лойкі, напэўна, можна як экзістэнцыйны драматызм з аптымістычнай скіраванасцю думкі-пачуцця. Відавочнае паяднанне лірычнага і драматычнага пачаткаў, паэтыкі экзістэнцыі і беларускага аптымізму. Сам жа паэт гаварыў: «Веру, што ў раўнавазе: // Радасць і слёзы на свеце: // Кветкі сягоння ў вазе, // Заўтра – ваза ў смецці» [15, с. 320] (верш «Веру, што ў раўнавазе...»). Такая дыалектыка зямнога быцця і аўтарскай канцэпцыі свету. Радасць і смутак, жыццё і смерць, імгненне і вечнасць – усё гэта суадносіцца паэтам па-філасофску, прытым з яго абвостраным адчуваннем таго, што «няшчасце шчаслівыць», а «Жыццё, як мембрана, // Таемныя кросны...» [15, с. 319, 321] (вершы «О, залатыя нівы...», «У працяг Міхася Лынькова»).

Наколькі багаты, шчодры і бяскрайні свет лірычных пачуццяў А. Лойкі, асабліва красамоўна могуць пасведчыць кнігі яго выбранай паэзіі «Калі ў дарозе ты...» (1971), «Скрыжалі» (1981). Ён ярка і таленавіта, можна сказаць, напоўніцу раскрыўся як паэт-лірык. Раскрыўся ў разнастайнасці суб’ектўных інтэнцый і адчуванняў. Спецыфіку і рознааспектнасць гэтага лірычнага самараскрыцця асобы паэта можна ахарактарызаваць з дапамогай меркавання Л. Гінзбург, якая адзначае, што «ў лірыцы аўтарская свядомасць можа быць выяўлена ў самых розных формах – ад персаніфікаванага лірычнага героя да абстрактнага вобраза паэта, уключанага ў класічныя жанры, і, з іншага боку, да разнастайных “аб’ектўных” сюжэтаў, персанажаў, прадметаў, якія зашыфроўваюць лірычнага суб’екта...» [2, с. 6]. Унутранае багацце Лойкавай натуры, шматграннасць тонкіх эмацыянальных праяў і адчуванняў выявілася ў адной з апошніх кніг паэта «Ушанаванне» (2001). Гэта не проста зборнік вершаў і паэм, а ідэяна-канцэптualaе цэлае, духоўна-эстэтычнае адзінства. Раздзел «Пад знакам Красы» – цэнтральная, ідэяўтваральная частка кнігі. Тут акурат і знаходзіць шматаспектнае ўвасабленне ідэя і – шырэй – тэма красы, у розных ракурсах адлюстроўваецца свет паэтычнай, эстэтычна тонкай душы аўтара, яе сувязь з роднай зямлёй, навакольнай прыродай, прыгожымі і таленавітымі людзьмі, мінулым, цудоўным у жыцці, усім добрым і светлым, усім тым, што ўражвае і хвалюе, што выклікае

захапленне і дзівіць, вабіць, кліча да сябе. Паэтызуючы характэрнае краявідаў, ён выяўляў «пейзаж душы»: пачуцці, эмоцыі, настроі, перажыванні – так, як належыць паэту-лірыку ці мастаку лірычнага слова. Яго паэзія была ўзнёслай, адухоўлена любоўю і пачуццём кахання, акрылена музыкай, меладыйна-спеўнымі інтанацыямі. Вершы Лойкі-паэта – песні душы і сэрца, ды і напісаны многія з іх як песенныя творы (нізка «Беларускае танга»). Паэтычная эпіка Лойкі выразна лірызаваная, у ёй увасоблены ўнутраны змест душы, суб’ектыўна-асабістае, эмацыянальнае, жыццёва-роздумнае, перажытае і найперш раскрываецца глыбокая пародненасць паэта з бацькоўскім краем (паэмы «Посах душы», «На залатым перазове»).

Такім чынам, А. Лойка – яркі прадаўжальнік нацыянальна-рамантычнай традыцыі ў беларускай паэзіі, духаўздымны паэт-адраджэнец і спавядальнік высокага ідэалу красы, яе палымяны, апантаны прапаведнік. Нягледзячы на экзістэнцыйны драматызм, у яго светаадчуванні прысутнічаў аптымістычны чыннік. Стыль А. Лойкі – лірыка-рамантычны, яго паэзія ўтрымлівае прыкметы псіхалагічнага самааналізу, філасафічнасці. Пра яго творчасць на апошнім, заключным этапе можна гаварыць як пра важнае здзяйсненне паэтычнага таленту і чалавечага духу.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Багдановіч, М. Выбраныя творы / М. Багдановіч. – Мінск: Беларус. кнігазбор, 1996. – 494 с.
2. Бечык, В. Прад высокую красою...: літ.-крытыч. артыкулы / В. Бечык. – Мінск: Маст. літ., 1984. – 271 с.
3. Гинзбург, Л. О лирике / Л. Гинзбург. – М.: Сов. писатель, 1964. – 384 с.
4. Гинзбург, Л. О старом и новом: (статьи и очерки) / Л. Гинзбург. – Л.: Сов. писатель, Ленингр. отд-ние, 1982. – 423 с.
5. Зорка Палын: творы беларус. паэтаў пра чарнобыльскую трагедыю / уклад. А. І. Бельскага. – Мінск: Маст. літ., 1993. – 255 с.
6. Лойка, А. Галгофа: кн. лёсаў / А. Лойка. – Мінск: ГАУПП «Слонім. друкарня», 2001. – 283 с.
7. Лойка, А. А. Гісторыя беларускай літаратуры: дакастрычніцкі перыяд: у 2 ч. / А. А. Лойка. – Мінск: Вышэйш. шк., 1989. – 479 с.
8. Лойка, А. Дрэва жыцця: кн. аднаго лёсу / А. Лойка. – Мінск: ГАУПП «Слонім. друкарня», 2004. – 623 с.
9. Лойка, А. На юначым шляху: вершы / А. Лойка. – Мінск: Дзяржвыд. БССР, 1959. – 79 с.
10. Лойка, А. Неўміручасць: вершы / А. Лойка. – Мінск: Літ.-маст. фонд «Нёман», 2000. – 199 с.
11. Лойка, А. Паэт нараджаецца не аднойчы / А. Лойка // Багдановіч, М. Поўны збор твораў: у 3 т. – Т. 1: Вершы, паэмы, пераклады, наслідаванні, чарнавыя накіды. – Мінск: Навука і тэхніка, 1992. – С. 7–49.
12. Лойка, А. Трэці золас: вершы і паэма / А. Лойка. – Мінск: Маст. літ., 1993. – 254 с.
13. Лойка, А. Ушанаванне: кн. паэзіі / А. Лойка. – Мінск: ГАУПП «Слонім. друкарня», 2001. – 319 с.
14. Луцкевіч, А. Выбраныя творы: праблемы культуры, літаратуры і мастацтва / А. Луцкевіч. – Мінск: Кнігазбор, 2006. – 460 с.
15. Чалавек з сонечнаю ўсмешкай: кн. пра Алега Лойку / рэдкал.: А. Бельскі (уклад.) [і інш.]. – Мінск: Зміцер Колас, 2019. – 323 с.